

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Aalborg Universitet

Lave ydelser har store konsekvenser for børnefamilier

Andersen, John; Ejrnæs, Morten; Elm Larsen, Jørgen

Published in:
Altinget.dk

Publication date:
2010

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):
Andersen, J., Ejrnæs, M., & Elm Larsen, J. (2010). Lave ydelser har store konsekvenser for børnefamilier. *Altinget.dk*.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- ? Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- ? You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- ? You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Lave ydelser har store konsekvenser for børnefamilier

21. januar 2010 kl. 12:49

DEBAT: Fattige børnefamilier lider store afsavn i hverdagen, hvilket kan have store konsekvenser for både forældre og børn, skriver tre forskere i dagens debatindlæg.

**Af John Andersen, professor, RUC,
Morten Ejrnæs, lektor, Aalborg Universitet,
og Jørgen Elm Larsen, professor, KU**

2010 er EU's år for bekæmpelse af fattigdom og social eksklusion. LO har netop spillet ud med forslag til en dansk fattigdomsgrænse. I julemåneden fik vi meldinger fra de frivillige organisationer om stigning i ansøgninger til julehjælp. En del frivillige organisationer vurderede, at stigningen især kom fra familier, der lever af de laveste sociale ydelser.

Som et bidrag til at kvalificere vidensgrundlaget for den løbende diskussion om dels behovet for en dansk fattigdomsgrænse, og dels hvordan fattigdommen kan bekæmpes mest effektivt, præsenteres i denne og en række kommende artikler resultater fra et igangværende forskningsprojekt om konsekvenser af at leve på nedsatte ydelser: starthjælp og nedsat kontanthjælp.

Undersøgelsen har bl.a. kortlagt levevilkår og afsavn for 260 børnefamilier, der lever af starthjælp eller nedsat kontanthjælp. Undersøgelsen har endvidere kunnet sammenligne de 260 familier med familier, der lever af almindelig kontanthjælp, familier der lever af dagpenge, og familier hvor forældrene har arbejdsindkomst. I alt blev 1235 familier spurgt.

I det følgende klargøres først, hvad vi forstår ved fattigdom i dagens Danmark, og dernæst påvises karakteren og omfanget af afsavn for fattige børnefamilier. Til sidst vises, hvorledes fattigdom og afsavn kan medføre social eksklusion og mangel på anerkendelse, som rummer en fare for polarisering i samfundet.

Relativ fattigdom

Fattigdom har forskellig karakter afhængig af, hvor i verden vi befinder os. Det er den relative fattigdom, der er relevant i dagens danske samfund. Den kan defineres som en påtvungen lav levestandard, der markant indskrænker mulighederne for deltagelse i normale aktiviteter og derfor indskrænker husholdningens valgmuligheder i forhold til forbrug og fritidsaktiviteter til et minimum, når fattigdommen strækker sig over en længere periode.

Problemet er imidlertid, hvordan det skal afgøres, og hvem der skal afgøre, hvor mange penge eller materielle ressourcer, der skal til, for at mennesker ikke udelukkes fra at forbruge goder, som anses for nødvendige, og kan deltage i det sociale og kulturelle liv i det (lokal)samfund, de lever i. Dette er centrale og tilbagevendende spørgsmål i fattigdomsforskningen, og der findes ingen endegyldige svar på disse spørgsmål. Bl.a. derfor findes der også forskellige målinger af fattigdom og dermed forskellige angivelser af fattigdommens omfang. I sidste instans er det et etisk og politisk spørgsmål, hvad der udgør et acceptabelt leveniveau i det (lokal)samfund, man lever i. Forskningen kan imidlertid fremlægge oplysninger, der belyser fattigdommens omfang, dybde og varighed samt dens konsekvenser.

Børnefattigdom

Der knytter sig en særlig interesse til afsavn, som børn lider. Børns fattigdom medfører nemlig

daglige oplevelser af, at disse børn ikke har de samme muligheder og samme forbrugsgoder som deres jævnaldrende kammerater, som de er sammen med i daginstitution og skole hver dag. Fattige børn kommer derfor hele tiden til at sammenligne sig med andre børn, og andre børn kommer bevidst og ubevidst til at opleve dem som anderledes: de kan ikke deltage i de samme fritidsaktiviteter eller går usmart klædt.

Konsensus om hvad der er nødvendige goder i børnefamilierne

Undersøgelsen viser, at - uanset hvilket forsørgelsesgrundlag familien har - er der bemærkelsesværdig stor *konsensus* om, hvad der er nødvendigt for at være børnefamilie i Danmark i dag. Der hersker fx næsten total enighed om at opfatte køb af tøj og fodtøj til børnene som en nødvendighed.

Forældrene - rige som fattige - oplever det derfor som et afsavn, hvis de ikke kan tilegne sig disse goder.

Tabel 1 viser, hvor store andele af familier med forskelligt forsørgelsesgrundlag, der har undladt at foretage forskellige indkøb eller lave forskellige aktiviteter.

Tabel 1. Procentdel af familier med forskelligt forsørgelsesgrundlag, der har undladt at købe eller gøre forskellige ting

	Tøj/ fodtøj	Mobil- telefon	Legetøj	Invitere med hjem	Gå til sports- fritids- aktiviteter	Fejre børns fødselsdag	Deltage i skole- udflugter
Starthjælp/ Introduktionsydelse	41	45	40	33	40	28	21
Nedsat kontanthjælp	36	23	30	17	29	20	14
Alm. kontanthjælp	19	18	33	12	28	12	7
Dagpenge	-	2	-	2	-	2	-
Lønindkomst for beskæftigede	3	3	4	2	2	1	0

Tabellerne indeholder vægtede tal for forsørgelsesgrupperne. Der er korrigeret for etnisk baggrund, køn og alder. Resultatet er statistisk signifikant (kilde: Andersen, Ejrnæs og Larsen, 2009).

41 % af familierne på starthjælp eller introduktionsydelse har undladt at købe tøj eller fodtøj til børn. Det samme gælder for 36 % af familierne på nedsat kontanthjælp og 19 % af familierne på almindelig kontanthjælp. Kun ca. 2 % af familierne, der havde lønindkomst, har undladt at købe tøj eller fodtøj til børnene. 33 % af familierne på starthjælp eller introduktionsydelse og 17 % på nedsatte ydelser har undladt at invitere børnenes venner med hjem af økonomiske grunde. Det gælder kun for 2 % af familierne, der er beskæftigede eller på dagpenge.

Store andele af familierne på starthjælp eller introduktionsydelse og på nedsat kontanthjælp har således undladt disse køb og aktiviteter. Det er mindre andele af familierne på almindelig kontanthjælp, der har lidt afsavn i forhold til disse køb og aktiviteter. Næsten ingen familier på dagpenge eller med lønindkomst har lidt afsavn.

Undersøgelsen peger således på, at det er forbundet med stor risiko for afsavn at være modtagere af de laveste ydelser. Undersøgelsen viste også, at 24 - 29 % af børnefamilierne på nedsatte ydelser har undladt at betale husleje eller andre udgifter til boligen. Det gælder kun 12 % af børnefamilierne på almindelig kontanthjælp og 0 - 3 % af børnefamilierne på dagpenge og i beskæftigelse. 44 - 39 % af børnefamilierne på nedsatte ydelser har undladt at give gaver til fødselsdage. Det gælder kun 25 % af børnefamilierne på almindelig kontanthjælp og 3 % af børnefamilierne på dagpenge og i beskæftigelse.

Konklusionen er, at store andele af børnefamilierne på nedsatte ydelser lider afsavn med hensyn til goder, der af de fleste betragtes som nødvendigheder.

Fattigdommens konsekvenser for sociale relationer

Fattigdom har negative følgevirkninger, der rækker ud over de umiddelbare materielle afsavn i hverdagen. *Varigheden* af fattigdom er afgørende for de afsavn, der lides, og for de af fattigdommen afledte sociale, psykiske og helbredsmæssige konsekvenser (Andersen og Larsen, 1989). Visse former for afsavn, fx ikke at kunne betale for egne og børns fritidsaktiviteter, ikke at have råd til at invitere gæster på besøg, ikke at kunne betale for gaver, når man selv eller ens børn inviteres til fødselsdagsfester, kan føre til social isolation. Social isolation af familien og barnet er en af de mest alvorlige konsekvenser for børns trivsel og udvikling.

Når mennesker, fx i forælderrollen, *frarøves* muligheden for at "glæde andre" og ikke har ressourcer til at indgå i gensidige sociale relationer, kan konsekvenserne over tid være en selvforstærkende ond cirkel af tilbagetrækning, social isolation, tab af netværk, yderligere tab af selvværd osv.

Den destruktive cirkel består i, at når man ikke anerkendes af sine omgivelser (fordi man ikke kan give ret meget igen), anerkender man heller ikke sig selv - og når der sker et nedbrud i selvforholdet, bliver man endnu mindre anerkendt i sine (tilbageværende) sociale relationer.

Onde cirkler kan slå over i både indadvendte og udadvendte sociale patologier.

Indadvendte sociale patologier er for forældrene fx psykiske lidelser, depressioner eller misbrug. De dukker muligvis på et tidspunkt op som "sager" i det offentlige system. For børn kan konsekvenserne være utilpasset adfærd, småkriminalitet, udviklingsforstyrrelser eller indlæringsvanskeligheder. Disse konsekvenser (af den relative fattigdom for børn og unge) *fremstår* og *opfattes* oftest som *individuel* "utilpasset" adfærd. I samfundets institutioner, fx skolen, børnehaven eller på socialkontoret, identificeres problemerne nemlig som individuelle adfærdsproblemer, uden at symptomerne kobles til et bagvedliggende fattigdomsproblem.

Reaktionerne mod et liv i relativ fattigdom under "knaphedens tyranni" kan også være *udadvendte sociale patologier*, der kan være decideret grænseoverskridende i forhold til samfundets normer og føre til en egentligt social deroute for den fattige. Den kan fx være unges deltagelse i "bander"/kriminelle netværk eller liv med kroniske underskud på månedsbudgettet, der fører til gæld, ludomani og eventuel udsættelse af bolig og efterfølgende hjemløshed.

Fattigdomssituationen glider let over i social eksklusion, dvs. afkobling fra deltagelse i flere og flere livssammenhænge som fx lokalsamfundet, foreningslivet og som forældre i daginstitutionen eller skolen. På det samfundsmæssige plan fører en sådan udvikling til social polarisering, dvs. en

voksende afstand mellem mainstreamsamfundets grupper med mange muligheder for deltagelse i samfundslivet og så fattige familier med stærkt begrænsede ressourcer og handlemuligheder i bunden af samfundet (Andersen, Ejrnæs og Larsen, 2008).

EU's år for bekæmpelse af fattigdom betyder, at det også i Danmark bliver oplagt at sætte fokus på fattigdom, fattigdomsgrænser og bekæmpelse af fattigdom. Det er en diskussion regeringen længe har ignoreret. Krisen, arbejdsløshedens og specielt langtidsarbejdsløshedens stigning har imidlertid gjort det bydende nødvendigt at se kritisk på, at Danmark i de seneste års opgangstider gennem lovgivningen systematisk har gjort de forvejen fattigste endnu fattigere, hvilket i den aktuelle krise skaber fattigdom, marginalisering og social eksklusion, som er en alvorlig trussel mod den sociale sammenhængskraft.

Litteratur

Andersen J., Ejrnæs M. og Larsen, J. E.(2009): Fattigdom, familie- og børneliv i Tidsskriftet Vera, nr. 49,.

Andersen J., Ejrnæs M. og Larsen, J. E.(2008): "Den forkætrede fattigdom", *Uden for nummer, Tidsskrift for forskning og praksis i socialt arbejde*, 17, 9. årgang.

Andersen, J. og Larsen, J. E. (1989): *Fattigdom i velfærdsstaten*. København: Samfundslitteratur.

Hansen, F. K. og Hussain, A. (2009): *Konsekvenser af de laveste sociale ydelser - Forsørgelsesgrundlag og afsavn*. København: Rådet for Socialt Udsatte.